EME
DOI:10.36240/etf-034

ERDÉLYI TUDOMÁNYOS FÜZETEK

SZERKESZTI
DR. GYÖRGY LAJOS

1931. AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYESÜLET KIADÁSA 34. SZ.

HÉT ERDÉLYI PÜSPÖK VÉGRENDELETE

KÖZLI
DR. TEMESVÁRY JÁNOS

CLUJ-KOLOZSVÁR
MINERVA IRODALMI ÉS NYOMDAI MŰINTÉZET RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
1931.

EME

Különlenyomat az
ERDÉLYI MÚZEUM
36. évfolyamának 1—3. számából.

Minerva Rt. Cluj-Kolozsvár. 13740.

Hét erdélyi püspök végrendelete.

Ha valakinek a könyvtárából az illető tulajdonos egyéniségére következtethetünk, még inkább megtehetjük ezt, ha végrendeletét figyelemmel olvassuk át. A végrendeletek ugyanis mindig azok közé a fontos okiratok közé tartoztak, amelyek a legbívebben tükröztették vissza a végrendelkező jellemét, gondolkozásmódját, önzetlenségét, vagy kapzsiságát. Vagy talán alakoskodhatik-e, Jánusarcot ölthet-e magára valaki, midőn élete befejezésének közeledését érezve a legkomolyabb hangulatban végső akaratát papirra veti, vagy a legünnepélyesebb formák között tanuk jelenlétében tollba mondja azt? Épp ezért magunk is, midőn öt évtized előtt életünk főcéljául az erdélyi püspökség történetére vonatkozó egykorú, eredeti adatok fölkutatását tűztük ki, minden egyes levéltárban különös gondot fordítottunk arra, hogy Erdély püspökeinek végrendeleteire is rábukkanjunk.

És ezt a célunkat nagyrészben el is értük. Sikerült ugyanis már eddig is igen sok erdélyi főpásztor végrendeletét megtalálnunk. Minthogy pedig ezek közül már *Szentgyörgyi Ferenc* (1656—1660), *Szenttamásy Máté* (1667—1676) és *Illyés András* (1696—1712) végrendeleteit részint „Erdély választott püspökei" c. művünkben (Szamosújvár, 1913—14), részint az „A Hirnök" c. havi folyóirat hasábjain (Kolozsvár 1923) már közismertté tettük, alábbi sorainkban az erdélyi káptalan gyulafehérvári levéltárában őrzött eredeti latin nyelven írt végrendeletek közül további hetet mutatunk be hű magyar fordításban.

I.

Karczfalvi báró Mártonfi György erdélyi püspök végrendelete.

†

Jézus, Mária, József.

A teljes Szentháromság, az Atya, Fiú, Szentlélek Isten nevében s a Boldogságos szent Szűz és az összes szentek tiszteletére.

Én, karczfalvi báró Mártonfi György, erdélyi püspök tudatában annak, hogy halálom biztos, de életem utolsó órája bizonytalan, ugyan

gyönge és beteg testtel, de ép elmével s öntudatom teljes birtokában, Istentől, a földi javak bőkezű adományozójától nyert csekély vagyonomról a következően végrendelkezem:

1. Mindenek előtt bünös és Krisztus drága vérével megváltott lelkemet Teremtőmnek adom vissza s az Ő irgalmas kegyeibe ajánlom arra kérve Őt, hogy azt mennyei választottjai közé fölvenni kegyeskedjék. Holttestemre nézve pedig meghagyom, hogy azt a római katholikus anyaszentegyház szertartása szerint adják át az anyaföldnek, amelyből vétetett s a károlyfehérvári, Szent Mihály főangyal tiszteletére emelt székesegyház főoltára alatt levő új sírboltban egy énekes s minél több csöndes szentmiseáldozat bemutatása után, délelőtt 10 órakor temessék el. Ezenkívül arra is kérem a főtisztelendő székeskáptalan összes kanonokjait, továbbá a plebános urakat és a szerzetes rendek áldozó papjait, hogy az elhalálozásomat követő 3-ik, 7-ik és 30-ik napon, nemkülönben halálom évfordulóján egész egyházmegyémben lelki üdvömért gyászmisét mondjanak s e szolgálatuk fejében személyenként hagyatékomból 50—50 denár tiszteledíjban részesüljenek. És itt most még egyszer ünnepélyes vallomást teszek az egyedül üdvözítő római és apostoli szent hitemről, mert csak ebben akarok meghalni, hisz annyi ezer vértanú is ezért ontotta dicső vérét.

2. Jól tudom ugyan, hogy minő hála kötelez engem Ő császári felségével, legkegyelmesebb Urammal szemben, kinek kizárólagos kegyéből nyertem el Isten után püspöki állásomat és épp ezért még csekély vagyonomból is Róla meg kellene emlékeznem, ámde tekintetbe véve azt, hogy az Ófelsége által újonnan alapított püspökségnek általam csak néhány évig élvezett jövedelmét a rozzant állapotban levő székesegyház és püspöki palota helyreállítására, plébános koromban megtakarított filléreimet s az esztergomi főkáptalan kanonoki stallumа után szerzett vagyonkámat pedig szegény egyházmegyém égető szükségleteinek fedezésére kellett fordítanom, köteles hálámnak, legjobb akaratom mellett is, csak azzal adhatok kifejezést, hogy Ő császári Felségének folyó évi gabonatermésemből a károlyfehérvári kincstári raktárba beszolgáltatandó 500 köböl búzát hagyományozok.

3. Főmagasságú és fenséges Keresztély Ágost szász herceg, biboros, esztergomi érsek úr Ő Eminentiájának, legkegyesebb főpásztoromnak, aki velem szemben atyai jóságának oly sokszor adta tanújelét, legforróbb köszönetemet fejezem ki s Neki, nem különben Főmagasságú és főtisztelendő gr. Csáky Imre biboros, kalocsai érsek úr Ő Eminentiájának, metropolitámnak 2—2 húszas, azaz egyenként húsz egyszerű arany súlyával egyenlő aranyat hagyományozok, mindkettőjüket alázatosan arra kérve, hogy e végrendeletemnek bárkivel szemben is a fölséges császári udvarnál érvényt szerezni s annak végrehajtóit magas támogatásukban részesíteni kegyeskedjenek.

4. Erdély hadtestparancsnoka Őnagyméltóságának, Virmond Demjén grófnak, egy pejlovat, Erdély Gubernátora Őnagyméltóságának, Kornis Zsigmond grófnak és kászoni Bornemisza János, erdélyi udvari kancellár úr Őméltóságának 2—2 húszas, egyenként húsz egyszerű arany értékével egyenlő aranyat, Steinleffel károlyfehérvári

várparancsnok úr Ő Méltóságának és Haan Ignác tanácsos úr Ő Méltóságának pedig 2—2 hordó tetszés szerint választható bort hagyományozok.

5. A főtisztelendő esztergomi főkáptalan minden egyes tagjának 2—2 aranyat hagyományozok. Ezen kívül ugyancsak e főkáptalannak egy évenként szent Lőrinez vértanú napján, azaz augusztus 10-ikén, mint amely napon először könnyezett a szent Szűz nagyszombati kegyképe, délután tartandó ünnepélyes vecsernyére s a rákövetkező napon, augusztus 11-én, mint amikor másodszor könnyezett e kegykép, „sub infula" mondandó szentmisére, amelybe a boldogságos szent Szűzről és György püspökről szóló ima (collecta) is foglaltassék, 500 r. forintot hagyományozok.

6. Szeretett károlyfehérvári s jelenleg csak négy tagból álló káptalanomnak 2000 r. forintot hagyományozok azzal a kéréssel, hogy ennek a biztos helyen évi 6 százalékos kamatra kihelyezendő tőkének kamatai fejében minden hónap első szabad napján (prima die non impedita) reggeli 7 órakor „choraliter" érettem énekes gyászmisét mondjanak. Az évi kamatokból csak e requiemen jelenlevő káptalani tagok részesüljenek.

7. Csíknagyboldogasszony (= Karczfalva) lelkészeinek valamely város, vagy községnél, mint legbiztosabb helyeken, évi 6 százalékra kiadandó 300 m. forintot hagyományozok, azzal a kikötéssel, hogy annak kamatai fejében a lelkész urak György püspök, nem különben annak szülői s rokonai lelki üdvéért minden hónap első napján énekes gyászmisét mondjanak. A kamatokból, minden egyes requiem után 1—1 m. forintot számítva, 12 m. forintot a szentmiseáldozatot bemutató lelkész úr, 3 m. forintot a kántor és harangozó, a többi 3 m. forintot pedig a misebor és viaszgyertyák fejében a templom pénztára kapja.

8. Minthogy püspökké történt fölszenteltetésemkor esküvel arra köteleztem magamat, hogy a püspökség és egyház elidegenített birtokait lehetőleg ismét visszaszerzem, ezen eskümhöz híven a Bethlen József gróf úr Őméltóságától Drombár községben 2000 m. forintért s Borsómező községben 1000 m. forintért visszaváltott ingatlanokat az erdélyi püspökség birtokállományának gyarapítására hagyományozom.

9. Minthogy ebben a károlyfehérvári káptalanban a kanonokok csekély számát Isten dicsőségére emelni akarom, e főtisztelendő káptalannak az ötödik kanonoki stallum felállítására készpénzben 10.000 r. forintot hagyok azzal a meghagyással, hogy e tőkének évi biztos helyen 6 százalékra kihelyezendő kamatai, vagyis 600 r. forint s az Igen község begyoldalán vásárolt két szőlőm jövedelme képezzék e stallum birtokosának illetményeit. Ami pedig e stallum adományozásának jogát illeti, ezt csakis utódaim, a mindenkori erdélyi püspökök mint kegyurak (vigore iuris patronatus ordinarii) gyakorolhatják. Magát a kanonokot pedig arra kötelezem, hogy lelki üdvömért minden héten egy csöndes gyászmisét mondjon. És ha rokonaim közül esetleg valaki élethivatásul a papi pályát választja, e stallum betöltésekor, ha annak

elnyerésére őt utódaim alkalmasnak és érdemesnek tartják, másokkal szemben előnyben részesüljön.

10. Minthogy azt látom, hogy Krisztus napról-napra növekvő szőlőjének megművelésére ebben az erdélyi egyházmegyében nagyon is kevés munkás áll rendelkezésre, hogy ezen a hiányon tőlem telhetőleg segítsek, a tekintetes Jabrovszki Ádám úr özvegyénél, született Kapi Erzsébet úrnőnél s fiánál, tekintetes Jabrovszki Gábor úrnál évi 6% kamattal gyümölcsöző 5000 r. forintomat örök alapítványként a nagyszombati nagyontisztelendő jezsuita atyák vezetése alatt álló központi papnevelő intézetre (Collegium Generale cleri regni Hungariae) hagyományozom azzal a kikötéssel, hogy ennek az összegnek évi kamatai csakis két papnövendék ellátására fordíttassanak. Itt is azonban meghagyom, hogy e két alapítványi hely betöltésénél elsősorban mindig papi pályára lépő rokonaim vétessenek tekintetbe.

11. Ugyancsak ennek az erdélyi egyházmegyében sajnosan észlelhető paphiánynak további orvoslására a kolozsvári Apor-féle szemináriumnak egy papnövendék ellátására örök alapítványként 2500 m. forintot hagyományozok. Ennek az alapítványnak egy része, és pedig 700 m. forint, a már előbb említett Kapi Erzsébet úrnőnek és fiának, Jabrovszki Gábor úrnak kölcsönzött 6700 m. forintomból veendő; másik részét és pedig 402 m. forintot ennek a 6700 m. forint tőkekövetelésemnek f. évi (1721) 6% kamata képezze. Az alapítványi összeg kiegészítésére még szükséges 1398 m. forint végül az el nem hagyományozott s ezért eladásra kerülő ingoságaim árából vétessék.

12. A főtisztelendő esztergomi főkáptalan felügyelete alatt álló s szent István magyar királyról címzett nagyszombati papnevelő intézetnek 50 r. forintot hagyományozok; 50 r. forint jusson hagyatékomból a nagyszombati Szent Miklós püspök tiszteletére épült érseki templomnak is. A szűz Mária menybemeneteléről (sub titulo Beatae Virginis Mariae assumptae) elnevezett ugyanottani társulatnak 25 r. forintot hagyok; a nagyszombati tanulók, a Sarlós Boldogasszonyról (Visitantis) elnevezett, a hölcsészek, a szeplőtelen fogantatásról (Immaculatae) címzett, a rhetorok, az égi királyné születéséről (Natae Reginae) elnevezett és a syntaxisták kongregációinak, nem különben a bécsi theologusok (pazmániták) és a kolozsvári tanulók Mária társulatának pedig 4—4 aranyat hagyományozok.

13. A csiknagyboldogasszonyi egyháznak, amelyben engem megkereszteltek, régi tornyának felemelésére és megrepedt harangjának újraöntésére 100 aranyat hagyok. Ez az egyház kapja továbbá püspöki látogatásaim alkalmával használt, kehelyből s annak tányérából, arany és ezüstfonalakból szőtt miseruhából, stólából, manipulusból, övből, miseingből, vállkendőből, bursából, corporaléból, palából, velumból, hordozható oltárkőből (portatile), antipendiumból és oltárterítőkből álló úti felszerelésemet is.

14. Felsőszeli és Szempcz községek egyházainak, amelyeknek egykor mint plebános élén állottam, 25—25 r. forintot hagyok. Utóbbi kapja egyúttal azt a tőkekövetelésemet is, amellyel e községnek néhány lakósa nekem még mindig tartozik. Ezeknek az adósoknak

neve és tartozásuk összege gondosan vezetett naplómból könnyen megállapítható.

15. A kolozsvári Apor-féle szemináriumnak, a nála egy papnövendék ellátására tett s föntebb már említett alapítványom további kiegészítésére, hagyom 12 pár kés-, 8 nagy kanál-, 1 nagy levesmerítő kanál-, 12 kávéskanál-, 2 gyertyatartó-, 2 sótartó- és 4 egymásba illeszthető csészéből álló, asztali ezüstkészletemet is. Ami pedig az egyeseknek el nem hagyományozott s ezért eladásra kerülő gabonámat, borkészletemet és szénámat illeti, úgy az ezek árából befolyó összeget, mint egyéb készpénzemet, tőkekövetelésemet, valamint legutóbb Bécsben 100 r. forintért vásárolt hámjaim s réz és vas szerszámaim árát kegyes alapítványaim összegének kiegészítésére fordítsák. És, mivel biztos tapasztalatból tudom, hogy szeretett fiaim, a lelkészek közül egyesek csekély jövedelmük miatt mennyire nyomorognak és mily szükös anyagi viszonyok között tengetik életüket, arra kérem végrendeletem végrehajtóit, hogy a ruháim, gabona és bor árából, nem különben a készpénzemből esetleg még mindig fennmaradó összegből bölcs belátásuk szerént e szegény paptársaik segítségére siessenek. Ép így járjanak el ugyancsak ebből az összegből a szegényes, főképp a túlsúlyban protestánsok közelében fekvő egyházakkal szemben is. És itt első sorban az anyagi támogatásra nagyon is rászoruló háromszéki Petőfalva, marosszéki Selye s az udvarhelyszéki Korond és Remete községek templomaira gondolok.

16. Jól tudja ugyan a Mindenható, sőt mások előtt sem titok, hogy rozoga állapotban levő károlyfehérvári székesegyházam helyreállítása, kelyhei, szentségtartója, sírboltja, padjai, püspöki trónszékem s annak menyezete, összes ablakai, falai, boltozata, oszlopainak megerősítése, kimeszeltetése, egyházi öltönyeinek s butorzatának beszerzése mennyi anyagi áldozatomba került, de most sem feledkezem meg szeretett jegyesemről, székesegyházamról. Épp ezért ennek jussanak hagyatékomból infuláim, pásztorbotom, miseruháim, dalmatikáim, miseingeim, hat zafir- és 18 brilliánssal ékített arany mellkeresztem, arany nyakláncom, 12 gyémánttal körített arany zafirgyűrűm, 18 gyémánttal diszített kék aranygyűrűm, egyszerű vörösköves foglalatú aranygyűrűm, 6 zöld krizolittal és 18 gyémánttal körített arany gyűrűm, aranyozott ezüst tálam és kancsóm, 2 kis ampolnám s az azokhoz tartozó aranyozott ezüst tálcám, egy aranyozott ezüst és egy aranyozott réz pacifikálém. Mindeme tárgyak és ékszerek megőrzésére és biztos helyen való elhelyezésére pedig szolgáljon egy vas- és 4 faládám. Ezeknek a ládáknak, amelyek közül 3 fekete bőrrel van borítva és vas ékítményekkel van diszítve, egy pedig vörös bagaria bőrrel van bevonva, tartalmáról pontos leltár veendő fel. Ugyancsak székesegyházamnak hagyom terczenel (= kettősfonalú) selyemből készült s újabb állapotban levő lilaselyem palástomat, hogy abból egy pluvialét készítsenek.

17. A károlyfehérvári székesegyháznak hagyom összes könyveimet is, hogy ezzel az adományommal mintegy alapját vessem meg egy később felállítandó könyvtárnak. Ezekről a könyvekről is pontos

jegyzék készítendő s elhelyezésükre vagy a püspöki palota egyik szobája, vagy pedig a székesegyház egyik helyisége jelölendő ki. A csekélyebb értékkel biró könyveimből a fiatalabb lelkészeknek és a kolozsvári papnövendékeknek is juttassanak valamit végrendeletem végrehajtói. Ami pedig breviariumaimat, a gradualeimat, zsoltáros könyveimet és hangszereimet illeti, azokat a székesegyház kórusa kapja.

18. Az asztali ütőórát, a két schreibtischt (így!), a kárpitokat, a függönyöket, vagyis a „firhangh"-okat (így!), a császári párt, a szászországi biborost (= Keresztély Ágost esztergomi érseket), a tizenkét apostolt, Jézust és Máriát ábrázoló faliképeket, saját arcképemet s két szőnyeget utódaim használatára a püspöki palotának hagyom.

19. Utódomnak hagyom hat lovamat hat már használatban levő hámmal és kantárral együtt, hintómat, egy byssus-szövetből készült és 1 damasztselyemből szőtt violaszínű reverendámat, asztali ezüst csöngettyűmet, ébenfa sétabotomat, 1 vörös selyemövet, violaszínű kalapomat s terczenel-selyem palástomat.

20. A főtisztelendő károlyfehérvári székeskáptalan három tagjának (a negyedik kanonoki stallum ugyanis e végrendelet keltekor üresedésben volt) hagyok 1—1 reverendát és 1—1 hordó bort. Ezenkívül Antalfi János prépost úr kapja hat jácintkővel körített arany zafirkeresztemet, Demeter Márton olvasókanonok úr a kereszten függő isteni Megváltó képével és három gemmával diszített aranykeresztemet, Létay István éneklőkanonok úr pedig egyszerű aranykeresztemet. Aranyozott ezüst keresztemet s nem valódi zafirkővel diszített aranygyűrűmet velem együtt temessék el.

21. Minthogy életemben rokonaim nagyon is csekély anyagi támogatásomban részesültek, ezért nekik most, főképp plébános koromban szerzett filléreimből, a következőket hagyom: 1. Katalin nővéremnek, Lukács Péter feleségének 200 m. forintot és ezüst érmekkel diszített, aranyozott ezüst serlegemet hagyom azzal a szigorú kikötéssel, hogy ezt sem ő, sem utódai birtokukból ki ne adják. Ugyancsak ez a nővérem kapja az ágytakarókat, vánkosokat, két paplant, abroszokat, asztal- és törülközőkendőket, fehérneműmet és egy vörös selyem övet. 2. Sógoromnak, Lukács Péternek, hagyom ezüst körökkel cifrázott kardomat, egy pár pisztolyt, egy puskát, lótakarómat zablával s tartozékaival együtt, egy vasalt u. n. társzekeret, egy vasláncot és pikkelyes ezüst gombjaimat. 3. Fivéremnek (helyesebben: féltestvéremnek), Borsos Miklósnak hagyok 200 m. forintot, egy puskát, egy karabélyt, egy társzekeret, egy vörös selyem övet, egy hordó bort és egy aranyozott ezüst serleget, amelynek azonban szintén mindig a család birtokában kell maradnia. Ugyancsak e két rokonom kapja a másoknak el nem hagyományozott összes teheneimet, ökreimet és kancáimat. Azt azonban kivánom, hogy amikor ezeket az állatokat egyenlő arányban maguk között szétosztják, azokból távolabbi rokonaimnak is valamit juttassanak. 4. György János leányának 20 m. forintot hagyok s a tehenek közül is kapjon valamit. Domokos Istvánnak, az itteni harangozónak pedig 50 m. forintot hagyok.

22. A vinczi (= alvinczi) gazdaságomban levő 18 ökröt, 3 vasalt

szekeret, teheneket, sertéseket, gabonát, szénát, bort, stb. adják el s az azokért befolyó összeget kegyes alapítványaim kiegészítésére és temetésem költségeinek fedezésére fordítsák. Benkő István gazdatiszt úr, ha pontos számadást nyújt be, két tinót, egy tehenet és négy sertést, Bencze Ilyés egy tehenet és négy sertést, Vinczi nőcselédem pedig évi bérén felül még 20 m. forintot, egy tehenet és négy sertést kapjon.

23. Összes évibéres belső cselédségem évi bérét fizessék ki s ezen kívül mindenik közülök még 12 m. forintot és egy gyászruhát kapjon. Borsos Miklós fivérem, Lukács Péter sógorom és neje, Katalin nővérem, nem különben nagyobbik leányuk gyászruhájának költségei is hagyatékomból fedeztessenek.

24. Nem évi bérre szegődött szolgaszemélyzetemnek és pedig Torjai Péternek, vagyis Péter deáknak 200 m. forintot, Tatrosi Kristófnak 200 m. forintot és egy szürke lovat, Tamás szakácsomnak 200 m. forintot és egy sárga lovat, itteni (= károlyfehérvári) gazdasszonyomnak pedig egy tehenet hagyok. Ezenkívül jobbágysorsban levő Tamás szakácsom szabaddátételét is kívánom.

25. Kálnoki Antal grófocska (comitellus) úr Őméltóságának, akit utódom kegyeibe is a legmelegebben ajánlok, 1000 m. forintot hagyok, hogy annak évi 6% kamata szükségleteinek fedezésére fordíttassék. Ugyancsak ez a fiatal gróf kapja hagyatékomból azt az órát is, amelylyel nekem Kunsburg gróf úr tartozik.

26. Kozma József úrnak, az erdélyi udvari kancellária tisztviselőjének, aki nekem oly sok szives szolgálatot tett, 100 r. forintot, Nagy János úrnak, a szebeni vámhivatal vezetőjének, egykori titkáromnak pedig a kis órámat hagyom.

27. A nagyontisztelendő kolozsvári jezsuita atyák új templomára, amelynek falai épp most emelkednek, 500 m. forintot, a károlyfehérvári jezsuita atyáknak és az ugyanitteni ferencrendieknek pedig f. évi új termésemből 1—1 hordó bort és 10—10 köböl búzát hagyok. Azt is meghagyom, hogy temetésem alkalmával a szegény koldusok között 100 m. forintot osszanak szét.

28. A főtisztelendő károlyfehérvári káptalan három tagjának, u. m. Antalfi János prépost, Demeter Márton olvasó- és Létay István éneklőkanonok uraknak, mint jelen végrendeletem végrehajtóinak, a már föntebb, a 20-dik pont alatt említetteken kívül még a következőket hagyom: 1. Antalfi János prépost úrnak hagyok 10 egyszerű és 1 kettős körmöci aranyat, hiúzprémmel bélelt, mintázott fekete subámat s kékszínű, cirádás s vaskarikákkal díszített ú. n. „kalamárisládámat". 2. Demeter Márton olvasókanonok úrnak, vikáriusomnak hagyok 10 egyszerű, 2 ötös Szent György aranyat, 2 aranyérmet és diófából készült kalamárisládámat. 3. Létay István éneklőkanonok úrnak pedig 10 egyszerű, 1 hármas Szent György aranyat, 2 aranyérmet és kecsimat hat ócska hámmal együtt. Ontálaimat, ontányéraimat, nem különben összes nagy és kis asztali tányéraimat egyenlő arányban Antalfi János prépost és Demeter Márton olvasókanonok urak, valamint nővérem, Lukács Péter sógorom és Borsos Miklós fivérem maguk között osszák fel.

29. A még mindig Nagyszombatban levő javaimról külön rendelkeztem s annak végrehajtásával főtisztelendő Illyés János esztergommezei apát úrat biztam meg, akinek egy cimádát, keresztfogantyújú ébenfabotomat, egy vörös selyem s egy egyszerű vörösfonalból szőtt övemet, s hat vasabroncsos hordót hagyok. Arra is felhatalmazom őt, hogy nagyszombati ingóságaimból bármit tetszése szerint kiválaszthat s magának megtarthat. Egy kéréssel is fordulok azonban hozzá, arra kérve őt, hogy, mihelyt halálomról értesül, a nagyszombati székesegyházban lelki üdvömért egy exequiákkal egybekötött ünnepélyes énekes gyászmisét s ennek tartama alatt az összes mellékoltárokon 2—2 csöndes szentmisét mondasson; e ténykedésért úgy a papságot, mint a zenészeket és harangozókat kellő jutalomban részesítse s a szertartáson résztvevő koldusok között személyenként 2—2 garast osztasson szét.

30. Ennek az utolsó akaratomnak és végrendeletemnek végrehajtóiul a főtisztelendő károlyfehérvári székeskáptalan kanonok úrait és pedig Antalfi János prépost, Demeter Márton olvasókanonok, vikárius és Létay István éneklőkanonok urakat, Magyarországban pedig Illyés János esztergommezei apát urat nevezem ki, teljes bizalommal arra kérve őket, hogy e nem könnyű és sok fáradsággal járó megbízást magukra vállalni s végrendeletem minden pontját pontosan, hiven, lelkiismeretesen és egyöntetűen végrehajtani sziveskedjenek. Fenntartom magamnak azonban azt a jogot, hogy e végrendeletemen bármikor is változtathassak, azt kibővíthessem vagy megrövidíthessem, vagy pótvégrendelettel kiegészíthessem. És ez az én utolsó akaratom, ez az én végrendeletem, amelynek elkészítésénél első sorban is Isten dicsősége, a Boldogságos szent Szűz s az összes szentek tisztelete, a római anyaszentegyház gyarapodása és lelkem üdvössége lebegett szemeim előtt.

Édes Jézusom a te áldott kezeidbe ajánlom lelkemet és arra kérlek, hogy töröld el s bocsásd meg büneimet, végy magadhoz engem s tégy angyalaid társaságában az összes mennyei örömek részesévé. Végül Ő császári és királyi Felségének, legkegyelmesebb Uramnak velem szemben oly sokszor tanusított jóságáért és fölötte kitüntető magas kegyeiért leghálásabb köszönetemet fejezem ki s hódolatteljes tisztelettel és alázattal még azért az utolsó kegyéért esedezni bátorkodom, hogy császári, királyi és fejedelmi hatalmánál fogva ezt a végrendeletemet összes pontjaival és záradékaival együtt legkegyelmesebben megerősíteni kegyeskedjék. E kegyéért, azt kivánom, nyújtsa minél hoszabbra s tegye állandóan boldoggá és szerencséssé úgy Ő Felsége, mint a fenséges császári család életét a Teremtő. Amen.

Kelt Károlyfehérvárott, püpöki palotámban, az Úr 1721. évében, szeptember hó 5-ikén.

Mártonfi György s k.

(P. H.)

Előttünk, mint tanúk:

Antalfi János,

az erdélyi károlyfehérvári székeskáptalan prépostja és kanonokja s. k.

(P. H.)

Demeter Márton,

az erdélyi székeskáptalan olvasókanonokja s a méltóságos és főtisztelendő Püspök úr vikáriusa s ált. ügyhallgatója s. k.

(P. H.)

Létay István,

a károlyfehérvári székeskáptalan éneklőkanonokja s Szent Mihály egyházának jelenlegi plebánosa s. k.

(P. H.)

Váradi Miklós,

az erdélyi káptalani levéltár requisitora, nemes Fejér-vármegye hütös jegyzője, akit maga a végrendelkező élő szóval kért föl a megjelenésre s eme végrendelet aláírására s. k.

(P. H.)

Miksa György,

nemes Fejér-vármegye hütös assessora s. k.

(P. H.)

II.

Csikszentmártoni Antalfi János báró, erdélyi püspök végrendelete.

Mi alulirottak jelen okiratunkkal papi becsületszavunkra állítjuk s hitelesen bizonyítjuk, hogy méltóságos és főtisztelendő csikszentmártoni Antalfi János báró, erdélyi püspök úr, ki már hosszabb idő óta súlyos betegségben szenved s testi erejét napról-napra mindinkább gyöngülni érzi, bennünket magához hivatott s előttünk ép elmével s öntudatának teljes birtokában egész vagyonáról Károlyfehérvárott, püspöki palotájában az Úr 1728-ik évében, június havának 8-ik napján a következőképpen végrendelkezett:

1. Ő császári és királyi Felségének, legkegyelmesebb Uramnak károlyfehérvári raktára részére 300 köböl buzát hagyok.

2. Hat fekete lovamat, hintómat s az elődömtől örökölt öltönyeimet utódomnak hagyom.

3. Összes csekély készpénzemet, másoknál fennálló pénzkövetelésemet, a még utólag esetleg befolyó járandóságomat, továbbá mindennemű gabonámat, boromat, szénámat, ezüstneműmet, hét sárga igáslovamat és kocsimat a károlyfehérvári székesegyháznak hagyom. Mindezeket értékesítsék, az ekképen befolyt összeget állandóan gyümölcsöztessék s annak évi kamatait mindig a már előbb említett székesegyház szükségleteinek fedezésére fordítsák.

4. Aranyozott ezüst kelyhemet s annak hasonló fémből készült patenáját, nemkülönben a kisebb értékű miseruhámat a szent Márton püspök-hitvalló tiszteletére épült csikszentmártoni templomnak hagyom.

5. A kolozsvári plebánián levő órámat, nemkülönben azt az órát, amelyet 70 r. forintért Bécsből hozattam, valamint a kis fali órámat is adják el s az így befolyt összeget szintén állandóan a károlyfehérvári székesegyház javára gyümölcsöztessék.

6. Mindent, ami temetésem költségeinek fedezése s cselédségem évi bérének kifizetése után még fennmarad, adjanak el, az így nyert összeget értékesítsék s annak kamatait mindig a károlyfehérvári székesegyház szükségleteinek fedezésére fordítsák.

7. Házi szolgaszemélyzetem évi bérét pontosan fizessék ki és, ha utolsó negyedévi illetményem (angaria mea) befolyik s a károlyfehérvári császári katonai raktárnak legutóbb szállított búzám árát is kifizetik, még bérükön felül is valamit juttassanak nekik.

8. Temetésem sok költségbe ne kerüljön és, hacsak lehetséges, három napnál későbbi időre ne halasszák azt.

Kelt Károlyfehérvárt, a püspöki palotában, az Úr 1728-ik évében, június hó 12-ikén.

Demeter Márton,
a károlyfehérvári székesegyház prépostja és kanonokja s. k.

(P. H.)

Nagy Pál,
a károlyfehérvári székesegyház éneklőkanonokja s. k.

(P. H.)

Lukács András,
a károlyfehérvári székesegyház őrkanonokja s. k.

Hogy a fönntebb leirt pontokat a méltóságos és főtisztelendő Püspök Úr előttem épp így sorolta föl, bizonyítom

P. Mayr György,
a károlyfehérvári jezsuita rendház főnöke s. k.

III.

Zorger Gergely báró, erdélyi püspök végrendelete.

Az Atya, Fiú és Szentlélek Isten nevében. Amen.

Én Zorger Gergely báró, Isten és az apostoli Szentszék kegyelméből Erdélynek püspöke, Ő császári és királyi Felségének álladalmi — s az erdélyi királyi Kormányszék valóságos belső titkos tanácsosa, gyakran elgondolva azt, hogy amily biztos alig nehány évre terjedő földi életünk elmulása, épp oly bizonytalan halálunk ideje és órája, netalán utóbb felmerülő bonyodalmak és félreértések kikerülése végett, gyönge testtel ugyan, de ép elmével és öntudatom teljes birtokában Istentől, a földi javak kegyes Adományozójától nyert csekély vagyonomról következően végrendelkezem:

1. Mindenek előtt Istennek, az én Teremtőmnek végtelen jóságáért leghálásabb köszönetemet fejezem ki s Krisztus drága vérével megváltott bűnös lelkemet kegyelmébe ajánlom, arra kérve Őt, hogy engem is az én Uram, Jézus Krisztus érdemeiért s a Boldogságos szent Szűz s az összes szentek közbenjárására az örök béke és boldogság honának részesévé tegyen. Sokat szenvedett s sok viszontagságon átesett testemet pedig a keresztény katholikus anyaszentegyház szertartása szerint adják át az anyaföldnek, amelyből alkottatott és egy énekes s minél több csöndes szentmiseláldozat bemutatása után a Szent Mihály főangyal tiszteletére épült károlyfehérvári székesegyháznak főoltára alatt fekvő sírboltjában temessék el. És most itt is ünnepélyesen kijelentem, hogy én csakis abban a szent hitben akarok meghalni, amelyet a római katholikus és apostoli egyház tanít és magáénak vall, amelyben az összes szentek kimultak és amelyet a vértanúk egész serege kiontott vérével erősített meg.

2. Nagyon is jól tudom ugyan, hogy mily nagy hálára kötelezett engem Ő császári Felsége jósága, akinek különös kegyéből tehettem csak fejemre Erdély főpásztori süvegét; sőt az is kétségtelen előttem, hogy ezt a hálámat Vele szemben méltóképpen is most kifejezésre kellene juttatnom: ámde — sajnos — erre csekély vagyonom nekem megfelelő módot nem nyújt. Ezért csakis arra szorítkozhatom, hogy a császári katonaság céljaira a károlyfehérvári raktárnak 500 köböl búzát, 1000 r. forintot, a már jogerősen megítélt, de még Benkő István alvinczi gazdatisztem által fel nem vett 500 r. forintot és püspöki jobbágyaim gabona- és bortartozását hagyom.

3. A főtisztelendő károlyfehérvári szeretett káptalanomnak 2000 r. forintot hagyok azzal a kéréssel, hogy ezt az összeget biztos helyen gyümölcsöztessék s évi kamatjai fejében érettem minden hónap első szabad napján, a votivmisék szokásos idejében, choraliter egy énekes szentmiseáldozatot mutassanak be az egek Urának. A kamatokból azonban csakis a jelenlevő kanonok urak részesüljenek.

4. Erdélyi egyházmegyém összes világi (Petrinus) plebánosai és káplánjai között lelkem üdvéért azonnal 1000 r. forintot osszanak ki.

5. Temetési költségekre 1000 r. forintot hagyok.

6. Az egyházmegyém területén működő szent ferencrendi atyáknak 300, a minorita atyáknak 200, a bulgarita vagy observans atyáknak 200, a trinitarius atyáknak 200, a pálosrendi atyáknak 100 és a kegyesrendi atyáknak 100 r. forintot hagyok.

7. Károlyfehérvári drága székesegyházamnak szükségleteire és alapjára 2000 r. forintot hagyok.

8. Ugyanennek a székesegyháznak hagyok még további 1000 r. forintot azzal a meghagyással, hogy ebből az összegből részére 1 szentségtartót (monstrantia), nagyoltára elé pedig 1 lámpát és 1 aranyozott ezüst pacifikálét szerezzen be a káptalan. Ugyancsak ennek a templomnak egy pluviáléra, egy miseruhára, nagyoltára elé egy antipendiumra és dalmatikákra még 800 r. forintot hagyok.

9. Alsómeczenzéf templomának alapjára, amely Isten különös kegyéből kizárólag az én költségemen épült s amelyet oltárokkal és orgonával is én láttam el, 1000 r. forintot hagyok azzal a kéréssel, hogy ezt az összeget Meczenzéf városa gyümölcsöztesse s annak évi 6% kamatait, vagyis 60 r. forintot a mindenkori helybeli lelkész kezeihez az ő és az egyházbiró (ecclesiae iudex) közös nyugtájára fizesse ki.

10. Meczenzéfi rokonaimnak, ideértve Mártont is, a kit az ottani lakósok Luthernek is hivnak, és gyermekeit, 500 r. forintot hagyok azzal, hogy ennek az összegnek arányos felosztása rokonaim családi állapotának és a rokonsági foknak figyelembe vétele mellett történjék.

11. A nagyszombati Collegium Ruhrum gyertyaszentelő Boldogasszonyról (sub titulo Mariae purificatae) cimzett társulatának 300, a kassai nagyobbik Mária-társulatnak 100, a kolozsvári Mária-kongregációnak 100, a károlyfehérvári „de agonia"-ról elnevezett társulatnak 100 s végül a károlyfehérvári trinitariusok legszentebb skapuláréról cimzett társulatának 100 r. forintot hagyok.

12. Egyházmegyém elaggott papjai, vagy ezeknek hiányában szegény plebánosai részére 1000 r. forintot hagyok, hogy ennek az összegnek évi kamatait, vagyis 60 r. forintot, anyagi gondjaik némi enyhítésére fordítsák. Magának a tőkének kezelésével a főtisztelendő káptalan, vagy a vikárius úr bizassék meg.

13. A károlyfehérvári székesegyház épülőfélben levő nagy orgonájának befejezésére és kifizetésére 1000r. forintot hagyok.

14. A borból, búzából és más terményekből utódomat illető részt hasítsák ki, a még reám eső részt pedig, nem különben a saját pénzemen vásárolt s még Egerből magammal hozott ezüstneműmet a Mártonfi-féle-alapítvány kiegészítésére értékesítsék, hogy ez által a székeskáptalan hatodik kanonoki stallumának felállítása is lehetővé váljék. Saját pénzemen szerzett mellkeresztjeimet és gyűrűimet a püspökségnek és a károlyfehérvári székesegyháznak hagyom.

15. A károlyfehérvári kanonok uraknak személyenként 3 aranyat és 40 vödör bort hagyok.

16. Temetésem napján úgy a plebános urak, mint a szerzetesrendi atyák tisztességes ebédet kapjanak.

17. Összes évibéres belső szolgaszemélyzetemet fizessék ki s közü-

lük az idősebbek és hűségesebbek évi bérükön felül még gyászruhát is kapjanak. Azokat a mesterembereket, akik velem szemben esetleg még fennálló követeléseiket kellően igazolni tudják, elégítsék ki. A szegények és koldusok között pedig, akikről, ha megfeledkeznénk, vétkes mulasztást követnénk el, temetésem napján pénzt, búzát és szalonát osszanak ki.

18. Eme végrendeletem végrehajtóiul főtisztelendő Demeter Márton nagyprépost és Kastal János vikárius, károlyfehérvári kanonok urakat jelölöm meg és nevezem ki, akiknek személyenként 24 aranyat és 100 vödör bort hagyok arra kérve őket, hogy ezt a végrendeletemet híven és lelkiismeretesen végrehajtani szíveskedjenek.

Teremtő Istenem! áldott kezeidbe ajánlom lelkemet, vedd magadhoz azt, hogy angyalaid társaságában dicsérhessen és dicsőíthessen Téged a mennyei paradicsomban, az örök béke és boldogság hazájában. Végül Ő császári Felségének, legkegyelmesebb Uramnak, irántam tanusított jóságáért legforróbb hálámat fejezem ki és hódolatteljes tisztelettel még csak azt az utolsó kegyét kérem, hogy ezt a végrendeletemet összes pontjaival és záradékaival együtt császári, királyi és fejedelmi hatalmánál fogva legkegyesebben helybenhagyni és megerősíteni szíveskedjék. Mely kegyéért teljesítse a Mindenható összes óhaját, adjon Neki hosszú életet és boldog uralkodást. Amen.

Kelt Károlyfehérvárott, püspöki palotámban, az Úrnak 1739. évében április hó 6-ik napján.

Báró Zorger Gergely,
erdélyi püspök s. k.
(P. H.)

Hogy a fönntebbi pontokba foglalt okirat tényleg Erdély nagyméltóságú és főtisztelendő Püspökének, legkegyesebb főpásztor urunknak végrendeletét tartalmazza, saját aláírásainkkal és szokásos pecsétjeinkkel igazoljuk.

Kelt ugyanott, ugyanabban az évben és napon.

Demeter Márton,
a károlyfehérvári székesegyház nagyprépostja és kanonokja s. k.
(P. H.)

Kastal János,
a károlyfehérvári székesegyház éneklőkanonokja s. k.
(P. H.)

Csicsókeresztúri Torma István,
a károlyfehérvári székesegyház őrkanonokja és püspöki vikárius s. k.
(P. H.)

Poncin János Tódor,
a károlyfehérvári székesegyház kanonokja s. k.
(P. H.)

Boér Imre,
hátszegi plebános és apostoli főjegyző s. k.
(P. H.)

IV.

Szalai Sztojka Zsigmond Antal báró, erdélyi püspök végrendelete.

Alulírott, minthogy halálomnak, melyet Isten szent akaratában való megnyugvással bármikor is örömmel fogadok, idejét és óráját nem tudom, ép elmével és öntudatom teljes birtokában vagyonomról következően végrendelkezem:

1. Krisztus vérének árán megváltott bűnös lelkemet alkotójának, Teremtő Istennek adom vissza, buzgó imáimban arra kérve Őt, hogy azt választottjai közé sorozni s mennyei boldogságuk részesévé tenni kegyeskedjék. Testem pedig térjen vissza az anyaföldbe, amelyből alkották s este, csöndben, minden gyászpompa, kiséret és címerek nélkül, egykori székesegyházam belsejében ásott mély sírba temessék el. Megtiltom, hogy bárki is akár rokonaim, akár alkalmazottaim közül érettem gyászruhát öltsön magára.

2. Mesterkanonoki alapítványom terhének könnyítésére 1000 m. forintot hagyok azzal a megbagyással, hogy ennek az összegnek, amely jelenleg is évi 6%-kal gyümölcsözik, évi kamatait csakis alapítványaimnak a székeskáptalan tagjai sorából választott mindenkori gondnoka élvezze.

Hat szegény árva javára tett alapítványom gyarapítására ugyancsak 1000 m. forintot hagyok, hogy annak már most is 6%-ot hajtó kamatját minden egyes árva mindaddig élvezze, amig csak tanulmányait teljesen be nem fejezi. Összes butoraimat és egyéb ingóságaimat értékesítsék s a befolyt összeget készpénzemhez s kánonilag részemre megállapított nyugdíjamnak esetleg még engem illető részéhez csatolják. Az igy előálló összegből aztán első sorban is fizetéses alkalmazottaimat elégítsék ki, akik azonban ezen felül még egy teljes évi fizetést is kapjanak. A többi összeget pedig három részre osszák. Ezek közül az első harmadot szentmisékre s egyházmegyém ama szegényeinek támogatására fordítsák, akik, noha a vikárius úr és a főtisztelendő szentszék véleménye szerint erre legérdemesebbek, szégyenlik a koldulást. A második harmadot a székesegyház kapja. A harmadik harmadot végül rokonaim részére már régebben letett 15.000 m. forint tőkéhez csatolják, évi kamatait pedig Lajos báró, fivérem és Zsigmond báró unokaöcsém rendelkezésére bocsássák, hogy azokat aztán maguk között egyenlő arányban oszthassák fel. Ha a két rokonom közül az egyik magtalanul mulnék ki, ebben az esetben a másik még életben

levő, ha pedig ez is fiúörökösök hátrahagyása nélkül zárná le örök álomra szemeit, akkor a károlyfehérvári Irgalmas Szamaritánus-ról címzett szegényekháza élvezze egyedül e tőke összes évi kamatait.

3. Egyházi ékszereimet és templomi ruháimat a székesegyháznak, a káplánom használatában levő kelyhemet, miseköny vemet és egyházi öltönyeimet az Irgalmas Szamaritánus-ról címzett szegényekháza kápolnájának, összes könyveimet pedig a károlyfehérvári, Megtestesült Bölcseségről elnevezett papnevelő intézetnek hagyom.

4. Különböző köziratokba foglalt alapítványaim gondozásával és kezelésével a főtisztelendő székeskáptalant bízom meg azzal a kéréssel, hogy a több városnál gyümölcsöző tőkéket ne bolygassa és azokat fel ne mondja. A városoknak úgyis, ha terheiken könnyíteni és a kamatfizetéstől szabadulni akarnak, bármikor jogukban áll a tőke visszafizetése. A főtisztelendő székeskáptalan a tőkéket sem kisebb tételekben, sem magánfeleknél ne gyümölcsöztesse, hanem csakis városoknál, vagy ezek hiányában Magyarország területén tehermentes ingatlannal biró s kellő fedezettel rendelkező mágnásoknál és főuraknál kamatoztassa. Azzal sem értenék egyet, sőt az egyenesen akaratom ellenére történnék, ha a főtisztelendő székeskáptalan a tőkét a csak évi kamatok felvételére jogosult rokonaimnak adná ki és kezelését őreájuk bízná. Ezzel ugyanis teljesen illuzóriussá tenné az Irgalmas Szamaritánus-ról címzett szegények házának azt a jogát, amely szerint ő lép rokonaim jogainak örökébe, ha velük családom férfiága sírba száll.

5. E végrendeletem végrehajtásával a főtisztelendő székeskáptalant bízom meg azzal a kéréssel, hogy ennek foganatosítására kebeléből két tagot válasszon, akiknek ebbeli fáradozásáért személyenként 12 darab aranyat hagyok.

Kelt Medgyesen, 1769. május 3-ikán.

Szalai báró Sztojka Zsigmond Antal,
volt erdélyi püspök s. k.
(P. H.)

Roth István,
a nagyméltóságu végrendelkező úr káplánja s. k.
(P. H.)

P. Vadász Béla,
a medgyesi kegyesrendi rendház főnöke s. k.
(P. H.)

Pótvégrendelet.

1. Breviáriumomat, imakönyveimet, papi öltönyeimet, vagyis reverendáimat káplánomnak, a többi ruháimat pedig komornikomnak hagyom.

2. Fehérneműmet, ágytakaróimat, vánkosaimat, lepedőimet és asztalneműmet káplánom, komornikom és szakácsom maguk között állásuk szerint osszák fel.

3. Tizenkét ezüst késemet, nem különben a kis tokban levő tizenkét ezüst kanalamat és nagy asztali órámat Lajos báró fivéremnek hagyom azzal a kéréssel, hogy ő is majd utóbb ezeket Zsigmond báró unokaöcsémnek adja, vagy hagyja. A többi összes ingóságaimat az apróságok kivételével, amelyeket házi személyzetem maga között szétoszthat s magának megtarthat, értékesítsék s a befolyt összeget a végrendeletemben megjelölt célokra fordítsák.

Medgyes, 1769. május 7-ikén.

Szalai báró Sztojka Zsigmond Antal,
volt erdélyi püspök.
(P. H.)

Aboríték külsején: „A főtisztelendő székeskáptalannak adják át, de csak halálom után bontsák fel."

V.

Bajtay József Antal báró, erdélyi püspök végrendelete.

Utolsó rendelkezésem arra az esetre, ha útközben, mielőtt Aradot elérném, vagy ott, jobblétre szenderülnék.

Mindenek előtt következő tartozásaim vannak:

A váczi kegyesrendi atyáknak tartozom —	10.000 r. forinttal
A debreczeni kegyesrendi atyáknak tartozom	2.500 r. forinttal
Teljhatalmú megbizottamnak szent György napján fizetendő — — — — — —	2.000 r. forint
Issekutz Antal és Gergely fivérek üzletének a részemre szállított áruk fejében tartozom	4.000 r. forinttal
A Szamosújvár és Erzsébetváros városoktól nevemben kölcsönzött, de előttem mindvégig gondosan eltitkolt 4000 forint tizenkét évi 4%-os kamatja fejében tartozom — — — — — — — — — —	960 r. forinttal
Tartozásom végösszege tehát	19.860 r. forint
Ez a tartozás azonban készpénzemből nemcsak könnyen törleszthető, hanem azonkívül még marad — — — — —	4000 r. forint

Ha pedig ezüstkészletemet, fehérneműmet és a többi, jelenleg szekerekre rakott ingóságaimat (ékszerládikám, könyvtáram, két földtekém és feszületes órám kivételével) értékesítik s ezt az összeget a pozsonyi prépostság pénztárában fekvő illetményemhez csatolják, köny-

nyen még további 5000 r. forintot nyernek úgy, hogy tényleges vagyonom végösszege 9000 r. forintra tehető.

Ezt az összeget a főtisztelendő káptalanra hagyom a következő megszorításokkal:

1. Fizessen Konrádnak és Jánosnak, két régi szolgámnak személyenként 400 r. forintot; másik három férfiselédemnek pedig bérükön felül adjon még 6—6 aranyat.

2. Fizessen Lukács János szovátai plebánosnak 200 r. forintot.

3. Fizessen Szent Ferenc mindkét rendje pátereinek mielőbb elmondandó szentmisékre 150 r. forintot.

4. Fizessen a székelyföldi plebánosoknak 250 r. forintot.

5. Fizessen a Szebenben, Károlyfehérvárott és Kolozsvárott lakó háziszegény családoknak 50—50 = 150 r. forintot.

6. Fizesse ki végül a holttestem visszaszállítása és temetése alkalmával fölmerült költségeket.

Mint ennek az egyházmegyének legutolsó papját úgy temessenek el a székesegyház sírboltjába. Sírüregemet csak egy sima érclap födje, amelynek fölirata azonban életkorom („most 56 éves és 16 napos vagyok") és annak fölemlítésén kivül, hogy mennyi ideig állottam az egyházmegye élén, semmi egyebet ne tartalmazzon.

A fennti összegek kifizetése után még körülbelül 6974 r. forint fog a főtisztelendő káptalan rendelkezésére állani. Ebből 3000 r. forintot mint tőkét biztos helyen s lehetőleg legelőnyösebben gyümölcsöztessen s annak a káptalan összes tagjai között egyenlő arányban fölosztásra kerülő évi kamatjai fejében a nyolc kanonok úr mindenike lelki üdvömért évenként 3—3 csöndes szentmisét mondjon. Ezt azonban úgy osszák be maguk között, hogy minden egyes hónapra 2—2 szentmise essék.

A többi összeget a főtisztelendő székeskáptalan, bölcs belátása szerint, vagy az egyházmegye, vagy a székesegyház, vagy a káptalan, vagy pedig, tekintetbe véve a mostani viszonyokat, mind a három javára fordíthatja.

A főtisztelendő káptalan lelkiismeretét továbbá azzal a kéréssel terhelem meg, hogy mihelyt ingóságaim között a „comburenda" (=el kell égetni) jelzésű csomagra bukkan, azt felbontatlanul és anélkül, hogy annak tartalmába magának a legcsekélyebb bepillantást is engedné meg, azonnal hamvassza el. A fekete burkolatú kineveztetésem, rangemelésem stb. iratait tartalmazó köteget pedig, mihelyt arra biztos alkalom kinálkozik, küldje el unokaöcsémnek, Sándor Antal bárónak. Ami pedig a többszörösen lepecsételt, fehér borítékú s Ő Felsége a királynő hozzám intézett magánleveleit tartalmazó csomagot illeti, ennek iratait a főtisztelendő káptalan gondosan nézze át. Közülök aztán azokat, amelyek a nagy királynő szívjóságáról tanuskodnak és nekem kiváltképpen becsületemre válnak, ugyancsak említett unokaöcsémhez jutassa. Eme levelek másolatait s az el nem küldöttek eredeti példányait a főtisztelendő káptalan magának továbbra is megtarthatja. Végül nagykiterjedésű levelezésemet is alapos tanulmány tárgyává tegye s csak azokat a leveleket őrizze meg, amelyek tetteim

megértésére s azok rugóinak megismerésére egyaránt alkalmasok, a többit pedig, mint kevésbbé értékest hamvassza el.

Lepecsételt ékszerládikámat, amelybe színarany és aranyozott ezüst tárgyaimat, brilliánsgyűrűmet, két másik gyűrűmet, órámat, szelencémet stb. raktam, küldjék el a már ismételten említett báró unokaöcsémnek azzal a meghagyással, hogy ő a kis ismétlőórát Haller Gábor gróf úr Ő Excellenciájának, a nagy, kövekkel kirakott ismétlő órát pedig nejének, a grófnő Ónagyméltóságának adja át mint tőlem eredő emléktárgyakat. A többi ékszert pedig részint két nővére s azok gyermekei, részint felesége és saját gyermekei között ossza szét.

Pozsonyban levő könyvtáramat, két földtekémet, feszületes órámat s összes nálam levő könyveimet a kegyes tanítórend magyarországi tartományának hagyom, arra kérve a tartományfőnök urat, hogy azokat bölcs belátása szerint egyik rendháznak juttassa. A könyvek közé vegyült iratokat pedig anélkül, hogy azokat elolvasná, hamvassza el.

*Noha ez az irat halálos betegségem miatt nélkülözi egy rendes végrendelet alaki kellékeit, mégis papi becsületszavamra kijelentem, hogy az minden egyes pontjában a leghivebben fejezi ki utolsó akaratomat.**

Kelt Alvinczen, 1772. december 30-ikán.

Bajtay József Antal s. k.

(P. H.)

Alulirottak ezennel igazoljuk, hogy végrendelkező erről az iratról, amelyet előtte előbb érthetően felolvastunk, kijelentette előttünk, hogy az tényleg utolsó rendelkezését tartalmazza és mint ilyent jelenlétükben alá is irt és szokásos pecsétjével látott el.

Kosa Ferenc,
a károlyfehérvári székeskáptalan kanonokja s. k.

(P. H.)

Szabó Mihály,
a károlyfehérvári székeskáptalan iskoláskanonokja s. k.

(P. H.)

VI.

Németújvári Batthyány Ignác gróf, erdélyi püspök végrendelete.

1798. november hó 15-én nagyméltóságú gróf Püspök úr a következő nyilakozatot (fassio) tette előttünk:

1. Azt akarom, hogy székesegyházam sírboltjában temessenek el.
2. Halálom esetére a Rómából kapott fölhatalmazásomat „faculta-

* Ez a három utolsó sor végrendelkező sajátkezű irása.

tes quinquennales", a szentszék újabb intézkedéséig Fangh István olvasókanonok úrra ruházom.

3. A bánáti birtokok rendezésére maga a donáció már módot nyújt.

4. A káptalannak ahhoz az álláspontjához, hogy a csillagászt (=gyulafehérvári csillagda vezetőjét) az általam előírt módozatok szerint iktassák a székeskáptalan tényleges tagjai sorába, ezennel hozzájárulok és megengedem, hogy az új kanonok eskűjét az olvasókanonok úr, mint helyettesem előtt, tehesse le.

5. Udvari prefektusomnak azzal a feltétellel, hogy életem végéig engem híven szolgál, 5000 forintot ajándékoztam, de meg nem adtam. Ha tehát ezt a föltételt teljesítette, az összeget fizessék ki neki, de kamatok nélkül, mert ezeket eddig is tőlem mindig pontosan megkapta.

6. Komornikomnak egy kertet ajándékoztam azokkal a tartozékaival együtt, amelyekkel magam is vettem. Minthogy ő és sógora is nyomdászok és mindketten engem állandóan híven szolgáltak, nekik ajándékozom könyvnyomdámat is azzal a kikötéssel, hogy ennek fejében ők is a directoriumokat és egyházmegyei körleveleket ingyen kinyomatni és Kollisit eltartani kötelesek.

7. Hangszereimet és hangjegyeimet székesegyházamnak ajándékozom.

Előttünk:

Fangh István,
olvasókanonok s. k.

Burián Mihály,
mesterkanonok s. k.

VII.

Csikmindszenti Mártonfi József erdélyi püspök végrendelete.

Az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek nevében. Amen.

Az Írás eme velős szavain „Cogitavi dies antiquos, et annos aeternos in mente habui" gyakran elgondolkozva, nehogy a földi javak miatti gond örök álmomat és síri nyugalmamat zavarja s nehogy halálom után nehézségek merüljenek fel, még kellő időben szorgalommal szerzett s így minden tekintetben jogos tulajdonomat képező vagyonomról rendelkezni akarok.

Nehogy azonban abban az esetben, ha mint erdélyi püspök Magyarországon hunynám le szemeimet örök álomra, végrendeletem megerősítése nehézségekbe ütközzék, előre kell bocsátanom, hogy a Kollonitz-féle megállapodás (Conventio Kolonitziana) egyáltalában az erdélyi püspökökre nem vonatkozhatik, amennyiben a magyar egyházak legfőbb Kegyúra 1775. július 13-ikán 874. szám alatt kelt kegyes rendeletével (mely a kormányszéki levéltárban is 1775. évi 5886. szám

alatt meglelhető) nekik szabad végrendelkezési jogot engedélyezett és eme joguk gyakorlásában őket sem előbb, sem utóbb senki sem háborgatta.

Arról pedig, hogy a végrendelet érvényességéhez örökös beállítása (haeredis institutio) korántsem szükséges, már erdélyi törvényeink is világosan tanuskodnak. Sőt az is kiolvasható ezekből, hogy már három tanú is elégséges.

Ami hagyatékomat illeti, hogy az tekintélyes összegre nem rughat, már abból is kitűnik, hogy én, noha, mielőtt Erdély főpásztori süvegét fejemre tettem volna, kormányszéki tanácsos és szerbiai püspök voltam, de mivel e püspökség után még egy fillérnyi jövedelmem sem volt, kormányszéki tanácsosi fizetésem pedig alig volt elegendő állásomnak megfelelő életmód folytatására, üres zsebbel s teljesen vagyontalanul ültem be Erdély püspöki székébe. Igy történt aztán, hogy már első kiadásaimat is első évi gabonatermésem árából kellett fedeznem. Sőt, mi több, e nehéz kezdetet nyomon követték költséges útjaim, hosszas bécsi tartózkodásom, a bécsi és pápai udvaroktól reám kirótt magas és súlyos illetékek, amelyeknek elengedéséért (amint ezt elődeim tették) már csak azért sem folyamodhattam, mivel maga a trón is épp abban az időben válságos időket élt át, az egyháznak száműzetésben élő feje pedig csakis a püspökök alamizsnájából tengette életét. Ehhez járult az a mindig híven követett elvem is, hogy kerüljem az adósságcsinálást s ne áhítozzam mások dicsérete után olyan tetteimért, amiket csakis kölcsönvett pénz segélyével lettem volna képes véghezvinni; mert — szerintem — mindig többet árt az embernek a hitelezők átka, mint amennyit használ az idegen pénzen vásárolt magasztalás. Hát azt hallgassam-e el, hogy főpásztori működésem első percétől kezdve mindig különös gondot fordítottam a püspöki birtokok gyarapítására s azok javítására? Saját pénzemen több szőlőt vásároltam, nehányat pedig visszaszereztem. Uj gazdasági épületeket emeltettem s a már meglevőket kijavíttattam. Benedek községben a Balázsi-féle birtokot vásároltam meg s azon nemcsak új lisztörlő- és ványolómalmot építtettem, hanem még pálinkafőzdét is állítottam fel. Károlyfehérvárott a várban, ahol a püspökségnek italmérési joga volt, korcsmahelyiségről gondoskodtam s e célra saját pénzemen egy házat vásároltam. Ezt ugyan rozoga állapota miatt nem sokára le kellett bontatnom, de helyébe azonnal újat emeltettem. Ugyancsak a várban a püspökség részére megvettem a Szebeni-féle házat is. Az alsó városban az iskola részére házat vásároltam s azt a tanítás céljaira teljesen fölszereltem. A plébános részére kertet vettem s azt a szükséges majorsági épületekkel is elláttam. Magyarigenben új templomot építtettem. Ponor községben az Oroszi-féle birtokot szereztem meg jobbágyaival együtt. Ugyanott Pogány Fáni úrnőt is sikerült rábirnom arra, hogy megfelelő összeg ellenében jobbágyairól a püspökség javára mondjon le. Hogy Felsőgáld községben mi mindent tettem, azt hiszem, az eléggé köztudomású.

A veszélyben forgó s nagyon is kérdésessé vált püspöki birtokokat megmentettem, az alvinczi birtokokat pedig, még hosszabb utazá-

soktól sem riadva vissza, sok utánjárás után tetemes anyagi áldozattal a székesegyháznak megszereztem. Hogy mennyi pénzembe került az a négy magyar országgyűlés, amelyeknek ülésein nemcsak résztvettem, hanem egyházam részére még sok előnyt is kivívtam, az mindenki előtt közismert.

Az elődöm halála után beállott bonyodalmak is nagyban hozzájárultak anyagi erőm csökkentéséhez. Hagyatékát ugyanis több oldalról pörrel támadták meg. És, ami még kellemetlenebb, ezek a pörök még mai napig sem fejeződtek be s a debreczeni bíróság perdöntő ítélete napról-napra késik. Már pedig mindaddig, amíg a hagyatékot a zár alól föl nem oldják, úgy a papnövelde, mint a csillagda az őket jogosan megillető kamatjövedelemtől, amellyel néhai elődöm, mint adósuk nekik tartozik, teljesen elesnek. Ily körülmények között pedig mindkét intézet fenntartásának s épületeik kijavításának terhe csakis az én vállaimra nehezedik. Hogy már eddig is mily nagy anyagi támogatásban részesítettem a papnöveldét, azt nemcsak a szeminárium rektorai tudják, hanem a székeskáptalan is, hisz előttük fekszik s ő őrzi a papnövelde javára tett adományomról szóló közokiratot. Kolozsvárt, mint e célra legmegfelelőbb helyen, a liceum épületében csillagdát állíttattam fel s annak vezetőjét állandóan segélyeztem. Katonai célokra is sokat áldoztam. Hisz nem titok, hogy a trón és haza érdekében részint önként felajánlott, részint pedig reám kirótt adományaim mily tetemes összegre rugnak. E célra ajándékoztam, néhány asztali evőeszköz kivételével, összes ezüstneműmet, az 1809. évi nemesi föltkeléskor (az insurrectio idejében) 40 és a folyó 1813-ik évben 11 lovamat, 30.000 r. forintot és sok más egyebet. A rendesen mindig sok költségbe kerülő „canonica visitatió"-k alkalmával szétosztott segélyösszegeket épp úgy nem említem, mint ahogy hallgatással mellőzöm azokat a tetemes összegeket is, amelyeket a székesegyház helyreállítására, a bankjegyek értékcsökkenése folytán felére apadt vallásalap kiegészítésére, a nagy drágaság idejében nélkülözéseknek kitett szegény plebánosok, segédlelkészek és tanítók segélyezésére fordítottam. Miért is említeném, hisz mindezt a Mindenható az élet könyvébe úgy is följegyezte. És végül, aki ismeri ugyan szerény, de főpapi állásomnak mindenben megfelelő életmódomat s eképp mégis elég költséges háztartásomat, azt hiszem, hogy egyáltalában nem fog csodálkozni hagyatékom csekélységén.

Az a vagyon tehát, amelyről végrendelkezhetem, püspöki birtokaimon esetleg még található készpénzből, halálom napjáig esedékes illetményeimből és abból az összegből áll, mely a butorok, mindennemű gabona, bor, széna, tűzifa, marha és egyéb állatállomány árából lelkiismeretesen foganatosított árverés útján be fog folyni. Eme végrendeletem végrehajtására a csillagász-kanonok urat, továbbá titkáromat és ceremoniáriusomat kérem föl, akik aztán maguk mellé véve egy idegen számvevőt, tisztjeimet pontos számadás benyújtására szorítsák, minden ingóságomat értékesítsék s a befolyt összegből a hagyatékot terhelő tartozásokat vonják le. E tekintetben a székeskáptalan és a kincstári kamara megbizottjainak szives közreműködése mellett, első

sorban is utódom részére az a 5000 r. forint értékű alapfölszerelés hasítandó ki, amelyet magam is, midőn főpásztori székemet elfoglaltam, átvettem. Ezt kövesse továbbá háziorvosom és sebészem tiszteletdíjainak, gyógyszerek és temetésem költségeinek kifizetése. Temetésemen minden fölösleges pompát mellőzzenek s fölöttem engem magasztaló gyászbeszédet ne tartsanak. Utolsó utamra lehetőleg csak a székeskáptalan tagjai és a papság kisérjenek s különös súlyt fektessenek arra, hogy az ekkor felmerülő költségek javarészét a szegények között kiosztandó alamizsna és a lelki üdvömért végzendő szentmisék stipendiuma képezze. Ami pedig egyéb tartozásaimat illeti, ilyen a kereskedők és iparosok számláin kívül aligha akad, s ezek a számlák is csak a folyó évben részemre szállított árukról, vagy ebben az évben végzett munkákról szólhatnak, amennyiben én minden évben újévkor minden számlát pontosan ki szoktam egyenlíteni. Tisztjeimnek és egyéb alkalmazottaimnak halálom napjáig esedékes fizetését, illetőleg bérét fizessék ki, a Kolozsvárt lakók ezen felül még egy félévi fizetést is kapjanak, hogy addig is, míg új álláshoz jutnak, megélhetési gondokkal ne küzdjenek. Ami pedig károlyfehérvári és alvinczi alkalmazottjaimat illeti, ezeknek a további ellátásáról a kincstári kamara köteles gondoskodni, mint amelynek halálom után szolgálatába lépnek. Végül még csak arra hívom fel e végrendeletem végrehajtóinak figyelmét, hogy úgy az alvinczi, mint a kolozsmonostori birtokokon levő alapfölszerelés saját tulajdonomat képezi s ezért az többi ingóságaimmal együtt értékesítendő.

És most már térjünk át a hagyományokra:

Az összes hagyatékot tíz egyenlő részre osszák. Az *első részt* Őfelségének, Császárom-, Apostoli királyom-, Nagyfejedelmem- és legkegyelmesebb Uramnak hagyom a hadirokkantak részére. Ezt a részt az erdélyi katonai parancsnokságnak adják át.

A második részt egyenlő arányban székesegyházamnak s a főtisztelendő káptalannak hagyom azzal a kéréssel, hogy mindkét összeget gyümölcsöztessék s a káptalanra eső összeg kamatjövedelmét a kanonok urak maguk között egyformán osszák fel.

A harmadik részt ugyancsak egyenlő arányban az aggpapok, szegény egyházak, plebánosok és kántorok pénztárának hagyom állandó kamatoztatás végett.

A negyedik részt a károlyfehérvári, Irgalmas Szamaritánus-ról címzett szegények házának hagyom. Úgy a második, mint a harmadik és negyedik részt bevett szokás szerint a főtisztelendő káptalan kezelje és gyümölcsöztesse.

Az ötödik részt egyenlő arányban négy nővéremnek s azok gyermekeinek hagyom. Ennek a résznek felosztásával az alcsiki főesperes urat bizzák meg, aki ezért a fáradságáért 100 r. forint tiszteletdíjban részesüljön.

A hatodik részt egyenlő arányban a csikmindszenti lelkész s plebánialak és a csikszentkirályi (ebben a községben születtem s itt is kereszteltek meg) templom alapja javára hagyom. Ennek a résznek azonban mindig csakis az évi kamatjövedelme kerül szétosztásra.

A hetedik részt egyenlő arányban a kolozsvári csillagdának és vezetőjének (aki különben mennyiségtan tanár is), a kolozsvári alsófokú nemzeti iskola fejének s az ugyanottani elemi iskola silányan fizetett igazgatójának s végül csillagászati felszerelések beszerzésére hagyom. Ennek a résznek kezelésére az erdélyi főkormányszék kérendő fel.

A nyolcadik részt Hosszú Andrásnak (aki már régóta van szolgálatomban s súlyos betegségeim alatt mindig híven s odaadóan ápolt), feleségének s gyermekeinek hagyom. Ő kapja alsó ruháimat, fehérneműmet s kolozsvári ágytakaróimat is.

A kilencedik részt egyenlő arányban Dietrich Mátyás- és feleségének (akik mint árvák kerültek egykor szolgálatomba), a kolozsvári Kováts Andrásnak és hétbüki Füstösnek árvái kapják. Ennek a résznek kezelése az illetékes árvaszékekre bízandó.

A tizedik részt végrendeletem végrehajtóinak hagyom azzal, hogy ebből a részből díjazzák a leltár felvételénél és az ingóságok elárverezésénél alkalmazott irnokokat is.

Könyveim legnagyobb részétől a sors már több ízben megfosztott. Még megmaradt könyveim közül a mennyiségtani műveket a kolozsvári csillagdának, a többit pedig a károlyfehérvári püspöki könyvtárnak ajándékozom. Irataimat a tűz hamvasztotta el s így csak a Németországban kiadottak egy része juthat még esetleg ide.

A székesegyház kincstárából magamhoz vettem Mártonfi György püspök vörösköves keresztjét s régi divatú kettős aranyláncát. Ezt az utóbbit a mai ízlés szerint átalakíttattam s rugós csattal szereltettem föl. Ceremoniáriusom őrzi a Sztojka-féle kékköves keresztet és ugyanilyen gyűrűt nehány egyházi ruhával s leltárral együtt. Mindezt a székesegyháznak vissza kell adni. Az általam szerzett s saját pénzemen vásárolt egyházi ékszereket pedig adják át a székesegyháznak utódaim használatára. Ezek között szerepel egy divatos kettős aranylánc, egy ametiszt- és gyémántokkal körített aranygyűrű, egy smaragddal és gyémántokkal díszített aranygyűrű, egy rubinokkal díszített s az utolsó vacsora képét ábrázoló elefántcsont gyűrű, egy a szent család képével ékített s utánzott smaragdfoglalatú gyűrű, egy krizolit- és gyémántokkal kirakott arany mellkereszt és egy sima arany mellkereszt. Az aranyozott ezüst mellkeresztet és nyakláncot, továbbá a keresztről levett Megváltót ábrázoló karneol gyűrűt pedig velem temessék el.

Nehogy hagyatékomat és nevemet Alvincz, Drombár, a Szebenifélé s a károlyfehérvári várban levő Galamb-ról címzett házak s végül a kolozsvári lakás miatt támadás érje, egyes rosszmájúak és háládatlanok (kiket azonban Krisztusért pellengére állítani mégsem akarok) elhallgattatásáról már jó eleve gondoskodtam s ebbeli, irásbeli tiltakozásomat mellékletként e végrendeletemhez csatolom.

Az ingóságaimról fölvett leltárak kolozsvári, károlyfehérvári és kolozsmonostori tisztjeimnél vannak. Ezekért tehát hozzájuk forduljanak végrendeletem végrehajtói.

Minthogy végrendeletem ellen senki kifogást nem emelhet, senki

sem vonhatja végrendeletem végrehajtóit felelősségre. Ha azonban hagyományosaim közül egyiknek vagy másiknak esetleg mégis kételye támadna a végrehajtás helyessége felől, nyújtsanak neki, vagy nekik kellő alkalmat a leltárak, becslési és árverési jegyzőkönyvek alapos átnézésére. És ha még ez sem lenne elegendő, ebben az esetben úgy a végrehajtók, mint az elégedetlenkedők tetszése szerint szabadon választott birákra bizzák a végleges döntést.

Minthogy súlyos betegségeim idejében Budán és Kolozsvárt kelt két végrendeletemet már megsemmisítettem, ez a harmadik végrendeletem, amely, hogy mindenben híven tükrözi vissza végső akaratomat, azt ezennel aláírásommal és szokásos pecsétemmel is igazolom. Fenntartom azonban magamnak azt a jogot, hogy ha a Mindenható kegye továbbra is megtartja életemet, e végrendeletem bármelyik pontján változtathassak, vagy ahhoz pótvégrendeletet csatolhassak. Kelt Felsőgáldon, nyaralomban, az 1813. év szeptember havának 19-ik napján.

Mártonfi József,
erdélyi püspök s. k.
(P. H.)

Mi alulirott felkért s itt együtt jelenlevő végrendeleti tanúk ezennel igazoljuk, hogy ez az okirat tényleg a Püspök úr Őnagyméltóságának végső akaratát tartalmazza s épp ezért azt mi is aláirtuk és pecsétjeinkkel láttuk el. Kelt Károlyfehérvárt, 1813. szeptember 29-ikén.

Bede József,
csillagász-kanonok s. k.
(P. H.)

Ivuly Károly,
ifjabb iskoláskanonok s. k.
(P. H.)

Fancsali Dániel,
gyergyói főesperes és kancellár s. k.
(P. H.)

Pótvégrendelet.

Néhány pénzkövetelésemet, ha azokat még életemben meg nem fizetik, a kolozsmonostori uradalom négy egyházának, a károlyfehérvári szegények házának és Dániel Miklós komornikomnak hagytam. Ha pedig ezeket a pénzköveteléseimet még halálom előtt kifizetik, az idecsatolt kötelezvényeket adják ki az illetőknek. Ezzel ugyan a fönntebb említett hagyományom hatályát veszti, de ebben az esetben Dániel Miklósnak elengedem azt az összeget, amellyel ő és édes anyja nekem mint az igeni malom bérlői tartoznak. Ezért az ekkép elengedett

összegért azonban hagyatékomból kárpótolják a csillagdát. Dániel Miklósnak adjanak még 1000 r. forintot s az Irgalmas Szamaritánusról címzett szegények háza pedig az iskola részére átengedett telkéért 100 r. forintot kapjon.

Mártonfi,
erdélyi püspök s. k.

A székesegyház kincstárából kivett s egyideig használatomban levő Mártonfi- és Sztojka-féle mellkereszteket a gyűrűvel együtt, valamint az aranyláncot 1814. szeptember havában visszaszolgáltattam.

Dániel Miklóst ugyan időközben Metesden gazdasági ispánná tettem, ez azonban legkevésbé sem szolgálhat okul arra, hogy a már fönntebb leírt hagyományoktól elessék.

Mártonfi,
erdélyi püspök s. k.

Erdélyi Tudományos Füzetek

EME

Szerkeszti: **Dr. György Lajos**

Az „Erdélyi Múzeum-Egyesület" kiadása

1. *Rass Károly:* Reményik Sándor — — — — — — — — — — — — 40.—
2. *Pârvan Bazil:* A dákok Trójában — — — — — — — — — — — 30.—
3. *Dr. Bitay Árpád:* Gyulafehérvár Erdély művelődéstörténetében — 30.—
4. *Dr. Bitay Árpád:* A moldvai magyarság — — — — — — — — 40.—
5. *Szokolay Béla:* A nagybányai művésztelep — — — — — — — 40.—
6. *Dr. Balogh Ernő:* Kvárc az erdélyi Medence felső mediterrán gipszeiben — — — — — — — — — — — — — — — — 40.—
7. *Dr. György Lajos:* Az erd. magyar irodalom bibliografiája 1925. év 50.—
8. *K. Sebestyén József:* A brassai fekete templom Mátyás-kori címerei 40.—
9. *Dr. Karácsonyi János:* Új adatok és új szempontok a székelyek régi történetéhez — — — — — — — — — — — — — — 50.—
10. *Dr. Gál Kelemen:* Brassai küzdelmei a magyartalanságok ellen — 50.—
11. *Dr. Tavaszy Sándor:* Erdélyi szellemi életünk két döntő kérdése — 40.—
12. *Dr. György Lajos:* Két dialogus régi magyar irodalmunkban — — 60.—
13. *K. Sebestyén József:* A Becse-Gergely nemzetség, az Apafi és a bethleni gróf Bethlen család címere — — — — — — — — 50.—
14. *Dr. Ferenczi Miklós:* Az erd. magyar irodalom bibliografiája 1926. év 50.—
15. *Dr. Gyárfás Elemér:* A Supplex Libellus Valachorum — — — — 50.—
16. *Rónay Elemér:* Kemény János fejedelem halála és nyugvóhelye — 50.—
17. *Dr. György Lajos:* Egy állítólagos Pancsatantra-származék irodalmunkban — — — — — — — — — — — — — — — 50.—
18. *Dr. Ferenczi Miklós:* Az erd. magyar irodalom bibliografiája 1927. év 60.—
19. *K. Sebestyén József:* A középkori nyugati műveltség legkeletibb határai — — — — — — — — — — — — — — — — 60.—
20. *Szabó T. Attila:* Az Erdélyi Múzeum Egylet XVI—XIX. századi kéziratos énekeskönyvei — — — — — — — — — — — 50.—
21. *Dr. Ferenczi Miklós:* Az erdélyi magyar irodalom bibliografiája. 1928. év, pótlásokkal az 1919—1928. évekről — — — — — — 50.—
22. *Dr. György Lajos:* A francia hellénizmus hullámai az erdélyi magyar szellemi életben — — — — — — — — — — — — 50.—
23. *Dr. Kántor Lajos:* Az Erdélyi Múzeum-Egyesület problemái — — 50.—
24. *Dr. Gál Kelemen:* A nemzeti nevelés román fogalmazásban — — 50.—
25. *Dr. Tavaszy Sándor:* Kierkegaard személyisége és gondolkozása — 50.—
26. *Dr. Papp Ferenc:* Gyulai Pál id. Bethlen János gr. körében — — 50.—
27. *Dr. Csűry Bálint:* Néprajzi jegyzetek a moldvai magyarokról — — 50.—
28. *Dr. Biró Vencel:* Püspökjelölés az erdélyi róm. kath. egyházmegyében 50.—
29. *Dr. Teleki Domokos gróf:* A marosvásárhelyi Teleki-könyvtár története — — — — — — — — — — — — — — — — 50.—
30. *Dr. Hofbauer László:* A Remény című zsebkönyv története (1839—1841) 50.—
31. *Dr. Ferenczi Miklós:* Az erdélyi magyar irodalom bibliografiája. 1929. év — — — — — — — — — — — — — — — — 50.—
32. *Dr. Gyalui Farkas:* A Döbrentei-pályázat és a Bánk bán — — — 50.—
33. *Dr. Rajka László:* Jókai „Törökvilág Magyarországon" c. regénye 50.—
34. *Dr. Temesváry János:* Hét erdélyi püspök végrendelete — — — 50.—

Megrendelhetők az *Erdélyi Múzeum* kiadóhivatalában, Cluj-Kolozsvár, Str. Baron L. Pop (volt Brassai-u.) 5.